

למה לה מחשבה?

ככפר שאין לו מן הסתם אוכלים. (17)

והשתא מבארין לפלוגתייהו:

אמר רבי יוחנן בן נורי: קל וחומר, אם מטמאה טומאה חמורה שלא במחשבה, לא תטמא טומאה קלה שלא במחשבה?

אמרו לו: לא, אם אמרת בטומאה חמורה, שכן אינה יורדת לכך.

ודנה הגמרא: מאי "אינה יורדת לכך"?

אמר רבא, הכי קאמרי ליה: לא, אם אמרת א-א בטומאה חמורה, שכן היא אינה עושה את הדבר הנטמא כיוצא בה, שאדם הנטמא מנבילה שהיא אב הטומאה, הרי הוא נעשה ראשון לטומאה ואינו מטמא אדם אחר כשם שטמאתו הנבילה. תאמר בטומאה של אוכלים הקלה, שעושה אוכל אחר כיוצא בה, שהרי אוכל שנטמא חוזר ומטמא אוכל אחר מדרבנן.

אמר ליה אבוי לרבא: אדרבה כל דכך הוא: ומה טומאה חמורה, דקילא בכך דאינה עושה כיוצא בה, מטמאה שלא במחשבה. טומאה קלה, דחמורה בכך דעושה כיוצא בה, אינו דין שמתמאה שלא במחשבה?

והתנן: נבלת בהמה טהורה, שבכל מקום היא עומדת לאכילה, וכן נבלת עוף טהור והחלב בכרכים, ששם יש להם אנשים שאוכלים אותם אין צריכין לא מחשבה ולא הכשר!

אלא מדובר בכפרים, שאין בהם אנשים רבים ואין נבלת עוף טהור וחלבים עומדים בהם מן הסתם לאכילה.

ופרכינן: ומי איכא למאן דאמר דנבלת עוף טהור בכפרים לא בעיא מחשבה?

והתנן: נבלת בהמה טמאה בכל מקום שאינה עומדת מן הסתם לאכילה [ואינה מטמאה טומאת אוכלים. ועל אף שמתמאה בתורת נבלה, יש נפקא מינה כשהיא פחות מכביצה שאז אינה יכולה להצטרף לאוכלים אחרים להשלים לשיעור ביצה שהוא השיעור לטומאת אוכלים], ונבלת עוף טהור בכפרים, צריכה מחשבה, ואינה צריכה הכשר [משום שסופה לטמא טומאה חמורה].

אמר רבי זעירא בר חנינא: לעולם, בכרך, ובכל זאת צריכה לרבנן מחשבה כי גתו מאסתו שנהיה מאוס מהנפילה ליינ ועשאתו

מפני שסופן לטמא טומאה חמורה. ג. רק חלב בהמה שחווטה בכרכים, אף שאינו צריך מחשבת אכילה, ואף לא הכשר מים שהוכשרה בשחיטה, אבל הכשר שרץ צריך, מפני שאין סופו לטמא טומאה חמורה. ולפי זה אומר הרמב"ן, שצריך להוסיף במשנה שנבלת בהמה טהורה בכל מקום, ונבלת עוף טהור בכרכים, אינם צריכים מחשבה ולא הכשר מים ואף לא הכשר שרץ,

17. ומסקנת הדברים: א. נבלת בהמה טהורה, בין בכרכים ובין בכפרים, ונבלת עוף טהור בכרכים, אינם צריכים הכשר מים ולא הכשר שרץ, מפני שסופן לטמא טומאה חמורה. ב. נבלת בהמה טמאה, וכן החלב שלה בכל מקום, וכן גוזל שנפל לגת בכל מקום, ונבילת עוף טהור בכפרים, צריכים מחשבה לאכילה, אולם אינם צריכים לא הכשר מים ולא הכשר שרץ,

והוינן בה: מאי שנא הכשר שרין דלא בעיא, כדתנא דבי רבי ישמעאל, אם כן הכשר מים נמי לא תבעי, כדתנא דבי רבי ישמעאל! (18)

דתנא דבי רבי ישמעאל: נאמר בפרשת טומאת אוכלים "על כל זרע זרוע אשר יזרע", מה זרעים, שאין סופן לטמא טומאה חמורה, שאין אוכל מטמא אדם לעולם, צריכין הכשר, אף כל שאין סופן לטמא טומאה חמורה צריכין הכשר.

יצתה נבלת עוף טהור, שסופה לטמא את האדם האוכל אותה בהיותה בבית הבליעה בטומאה חמורה, שאין צריך הכשר. וכשם שהתמעט הכשר שרץ התמעט גם כן הכשר מים.

אלא, אמר רבא, ואיתימא רב פפא: כך אמרו רבנן לדחות את הקל וחומר של רבי יוחנן בן נורי: שום טומאה, חמורה בעולם, שום טומאה, קלה בעולם.

והיינו, נכון שנבלת עוף טהור אינה צריכה

אלא, אמר רב ששת, הכי קאמר: לא. אם אמרת בטומאה חמורה, שהיא חמורה שכן אינה צריכה הכשר, תאמר בטומאה של אוכלים הקלה שיש בה קולא שצריכה הכשר כדי להטמאות. שצריך שיבואו עליה מים ושיגע בה שרץ.

ופרכינן: ומי צריכה נבלת עוף טהור הכשר כדי שתטמא טומאת אוכלים?

והתנן: שלשה דברים נאמרו בנבלת עוף טהור: צריכה מחשבה לאוכלה כדי שתטמא טומאת אוכלים, ואינה מטמאה את האדם האוכל אותה ואת בגדיו אלא בהיותה בבית הבליעה, ואינה צריכה הכשר לטמא טומאת אוכלים.

ומשנינן: נהי ד"הכשר" שרין שיטמאנה לא בעיא, וטמאה מצד עצמה מפני שסופה לטמא טומאה חמורה, אבל הכשר מים בעיא. שכל אוכל עד שלא באו עליו מים אינו נחשב אוכל ואינו נטמא.

שסופו לטמא טומאה חמורה, פוטר רק מהצורך להכשר מים, וזה פשוט לשונו של תנא דבי רבי ישמעאל שדורש את הפסוק "וכי יתן מים על זרע", שמדבר לגבי הכשר מים, ודורש רבי ישמעאל שפסוק זה לא נאמר על מי שסופו לטמא טומאה חמורה, ואם כן, יש לנו מיעוט רק על הכשר מים, ודברי הגמרא אצלנו, "מאי שנא הכשר שרץ דלא בעיא, כדתנא דבי רבי ישמעאל, הכשר מים נמי לא תבעי", זה בדרך כל-שכן, שאם אנחנו מפרשים את דרשת רבי ישמעאל לגבי הכשר שרץ, שכלל לא הוזכר בפסוק, קל וחומר לגבי הכשר מים שכתוב מפורש בפסוק. אבל להיפך, לומר שרק הכשר מים ממעטים, והכשר שרץ לא ממעטים, יתכן שעל זה הגמרא

ואילו חלב בכרכים, אף שאין צריך הכשר מים, אבל הכשר שרץ צריך. ודברי המשנה שאינם צריכים הכשר, מתפרשים ביחס לנבלה, הכשר מים ושרץ, וביחס לחלב, רק הכשר מים.

18. רבי עקיבא איגר [מובא בבכורות דף י"ג] נשאל על דברי רש"י בבכורות ובחולין [דף קכ"א] שסופו לטמא טומאה חמורה, מועיל רק לגבי שלא צריך הכשר מים, אבל צריך מגע שרץ כדי לטמאותו טומאה קלה, והקשה השואל מגמתנו, שמבואר בה בפירוש שלא צריך לא הכשר מים ולא הכשר שרץ. וכתב רבי עקיבא איגר שלחומרת השאלה חובה עלינו לטרוח למצוא יישוב, ולכן הוא מבאר ששיטת רש"י

מחשבה, אבל באופן עקרוני טומאה חמורה, חמורה מטומאת אוכלים הקלה, שטומאת אוכלים צריכה מחשבה בכל מקום [חוץ מנבלת עוף טהור], ואילו טומאה חמורה לעולם אינה צריכה מחשבה. ולכן אין מקום לקל וחומר של רבי יוחנן בן נורי.

אמר רבא: ומודה רבי יוחנן, שאמר לעיל בעולשין שזרען לבהמה ונמלך לאדם שמחשבת חיבור אינה נחשבת מחשבה לענין טומאת אוכלין, אלא צריך לחזור ולחשוב עליהם לאכילת אדם כשיתלשו, הוא מודה לענין מעשר, דמחשבת חיבור שמה מחשבה, לחייבן במעשר כדין אוכלי אדם, ואפילו לא יחזור ויחשוב לכשיתלשו.

אמר רבא: מנא אמינא לה, דתנן: הסיאה והאזוב והקורנית שבהצר, אם היו נשמרין, ומבינה הגמרא עכשו שהכוונה שנשמרו לאכילת אדם, חייבין במעשר.

חיבי דמי?

אילימא דזרעינהו מתחלה לאדם, וכי צריכא למימר שחייבים במעשר?

אלא לאו, דזרעינהו מתחלה לבהמה. וקתני אם היו נשמרין, והיינו שנמלך בו וחזר לשומרן לאכילת אדם, חייבים במעשר.

אמר רב אשי: הכא בחצר שעלו מאיליהן עסקינן. וסתמא, לאדם קיימי. והכי קאמר: רק אם החצר משמרת פירותיה דהיינו שזה

לא הפקר, חייבין, ואם לאו, פטורין, כדין הפקר.

מתיב רב אשי: הרי שנינו בדף הקודם במשנה: כל שחייבין במעשרות, מטמאין טומאת אוכלין.

ואם איתא, הא איכא הני עולשין שזרעם לבהמה ונמלך עליהם רק כשהיו במחובר, דקחייבין לרבי יוחנן במעשר, ואין מטמאין טומאת אוכלין!

אמר רבא, הכי קאמר: כל מין שחייב במעשר, מטמא טומאת אוכלין.

הכי נמי מסתברא. מדרקתני סיפא: כל שחייב בראשית הגז, חייב במתנות, ויש שחייב במתנות כגון בקר ואין חייב בראשית הגז.

ואם איתא, האיכא בהמת טרפה, דחייבת בראשית הגז ואינה חייבת במתנות!

אלא ראייה שמתחשבים במין הבהמה ולא במקרה מסוים.

אמר רבינא: זו לא ראייה, כי אני יכול לומר, הא מני, רבי שמעון היא.

דתנן: רבי שמעון פוטר את הטרפה מראשית הגז. ולשיטתו טריפה פטורה גם ממתנות וגם מראשית הגז.

אמר רב שימי בר אשי, תא שמע: המפקיר

הכשר מים. ועיין בחברותא למסכת עוקצין, בסמינים שבסוף הספר, שהתבאר שם בהרחבה הענין של סופו לטמא טומאה חמורה.

לא דברה. ועוד מתרץ רבי עקיבא איגר שרש"י סבר שזו היא מחלוקת בין הסוגיא בנדה לבין הסוגיא בזבחים דף ק"ה, שמשמע שם בפשטות שסופו לטמא טומאה חמורה מועיל רק לגבי

אם נקחין בכסף מעשר הרי הם נחשבים כאוכל, ואם כן, מפני מה אין מטמאין טומאת אוכלין?

ואם אינן מטמאין משום שאינם נחשבים אוכל, אף הם לא ילקחו בכסף מעשר! מפני שבמעשר שני מותר לקנות רק אוכל.

ואמר רבי יוחנן בן נורי: נמנו וגמרו שאין נקחין בכסף מעשר, ואין מטמאין טומאת אוכלין.

אמר רב חסדא: כי תניא ההיא שחשובה אוכל, בשבת העשויה לכמך, שכותשים אותו ונותנים אותו במאכל שנוהגים לטבול בו את הלחם, והנקרא כותח, שעיקרו עשוי משבת.

ונמצא שבמאכל זה השבת הוא עיקרו של המאכל ואינו טעם בלבד.

אמר רב אשי אמריתה לשמעתייה קמיה דרב כהנא:

אמר: לא תימא שרק בשבת העשויה במיוחד לכמך נחשבת אוכל, הא פתמא של שבת לתת טעם בקדרה, אלא, סתם שבת, לכמך עשויה.

דתנן: השבת משנתנה טעם בקדרה, אין בה משום תרומה. ואינה מטמאה טומאת אוכלין. מפני שיצא ממנו כל הטעם, והוא מכאן ואילך כמו עץ.

ומכאן יש לדייק: הא עד שלא נתנה השבת טעם בקדרה, יש בה משום תרומה, ומטמאה טומאת אוכלין.

את כרמו, והשכים בבקר ובצרו, חייב בפרט, ובעוללות, ובשכחה, ובפאה. מריבוי של פסוק מיוחד [עיי' רש"י]. ופטור מן המעשר.

והא אנן תנן: כל שחייב בפאה, חייב במעשרות!

אלא לאו שמע מינה: מין קתני, שמע מינה.

תנן התם: מודים חכמים, הסוברים שמשדה "מנומרת" [דהיינו שליקט את הקלחים הבשלים ושייר את אלו שעדיין צריכים לגדול, ונראית השדה כמו "נמר", ערוגות פזורות פה ושם], מפרישים פאה מצד אחד בלבד, ואין צריך להפריש מכל חלק בשדה פאה נפרדת, גם הם מודים לרבי עקיבא, המחייב להפריש פאה מכל חלק בשדה, בזרע שבת צמח מסוים או חרדל בשנים ושלשה מקומות, שנותן פאה מכל אחד ואחד.

נא-ב והא שבת, דמחייב בפאה, ומחייב במעשר, דתנן: כל שחייב בפאה, חייב במעשר. ומדחייב במעשר, מטמא טומאת אוכלין. כמבואר במשנה.

אלמא: כל מילי דעביד לטעמא, מטמא טומאת אוכלין, דהאי שבת לטעמא עבידא. שאין זה מאכל אלא תבלין.

ורמינהי: הקושט, והחימום, וראשי בשמים, והתיאה, והחלותית, והפלפלים, וחלת חריע תבלינים העשויים לתת טעם באוכל אך אינם אוכל בעצמם, נקחין בכסף מעשר שני, ואין מטמאין טומאת אוכלין, דברי רבי עקיבא.

אמר לו רבי יוחנן בן נורי: ממה נפשך: